

TransELTE 2022 Konferencia

**(Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék,
2022. április 7–8.)**

Karádi Gerda, Robin Edina

E-mail: karadigerda@gmail.com, robin.edina@btk.elte.hu

2022. április 7-én és 8-án az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvi Közvetítés Intézetének Fordító- és Tolmácsképző Tanszéke immáron 24. alkalommal rendezte meg a TransELTE fordítástudományi konferenciát. A rendezvény címe – *A fordító és a tolmács szerepének új fogalmi keretei a digitális korban* – utal arra a sürgető kérdésre, amely a nyelvtechnológiai fejlődés nyomán foglalkoztatja jelenleg a fordítói szakmát és a fordítástudományt, és amelyet a TransELTE előadói igyekeztek minél jobban körüljárni. A 2022-es konferencia egyik újdonsága volt, hogy első ízben került sor a Szakmai RapidRandik alumni programra, melynek keretében az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszékén végzett szakemberek beszéltek a jogi szakfordítás, a műfordítás, az audiovizuális fordítás, a konferencia-tolmácsolás és a számítógéppel támogatott fordítás fortélyairól. A másik újdonságot az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatóságával közösen szervezett #Translating Europe Workshop jelentette, ahol két plenáris előadás mellett egy kerekasztal-beszélgetésen is részt vehettek a jelenlévők. A kétnapos konferenciát az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Kari Tudományos Pályázata, az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatósága, a Flamand Kormány Magyarországi Képviselete, a Francia Becsületrend és Nemzeti Érdemrend Magyar Tagjainak Szövetsége, valamint az Eötvös Loránd Tudományegyetem Alumni Központja támogatta. A járványhelyzetre való tekintettel a jelenléti előadások mellett online előadások is elhangzottak, az esemény bizonyos részeit a távollévők YouTube-on élőben követhették. A szekciouléseket Klaudy Kinga, az ELTE FTT Fordítástudományi Doktori Programjának vezetője, Robin Edina, a Nyelvi Közvetítés Intézetének igazgatóhelyettese, valamint Eszenyi Réka és Seresi Márta, az FTT oktatói vezették; a RapidRandikat Sereg Judit és Benedek Enikő, az FTT oktatói szervezték. Összesen 13 angol és magyar nyelvű előadás hangzott el a két nap folyamán, a szinkrontolmácsolást a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék konfe-

renciatolmács szakirányú továbbképzésének hallgatói biztosították, Molnár Ágnes, az FTT oktatója vezetésével.

A konferenciát Bóna Judit, az ELTE BTK tudományos dékánhelyettese nyitotta meg. Ezután Seresi Márta és a Francia Becsületrend magyarországi díjazottjainak nevében Fáber András átadták a díjakat a francia prózáíró pályázat nyerteseknek. A díjátadót Prószéky Gábor és Klaudy Kinga plenáris előadása követte. Prószéky Gábor, a Nyelvtudományi Kutatóközpont igazgatója *Mitől jobbak a fordítóprogramok mostanában, mint korábban?* című előadásában kifejtette, hogy a gépi fordítás rendkívüli mértékben fejlődött az elmúlt évtizedekben. 2010 óta egyre nagyobb sikernek örvendenek a neurálisháló-alapú megoldások: a folyamat során a gép emberi közreműködés nélkül sajátítja el a tudást és a mintákat. Az előadó szemléletes példákkal demonstrálta, hogy akár egy egyszerű mondatban is mennyi akadállyal kellett szembenéznie a számítógépes nyelvésznek, főként ami a szavak többértelműségét illeti (például a magyar *nem* szó az angol „no” és „gender” szónak is megfeleltethető kontextustól függően). Az egyértelműsítés után még a célnyelvi ekvivalenst is fel kellett kutatni, ez pedig értelemszerűen nem egyik napról a másikra történt – éppen ezért nem bizonyultak túl sikeresnek a korábbi, szabályalapú programok. A valódi változás akkor következett be, amikor a XX. század végén és a XXI. század elején elképesztő mennyiségű korpusz keletkezett, így a figyelem középpontja a statisztikák felé tolódott. E fordulat jelentős javulást hozott a szabályalapú gépi fordításhoz képest, ám még mindig jóformán használhatatlan volt a torzítások miatt, ráadásul bizonyos nyelvpárokkal nem is volt működőképes a nyelv jellege vagy a kisméretű korpusz miatt. A valódi paradigmaváltás a neurálisháló létrejöttével és fejlődésével jött el, az eredmények főleg azon nyelvpárok esetében voltak szembeszökők, amelyeknél a korábbi programok viszonylag „aluteljesítettek” a többihez képest, ideértve a magyart vagy például a finnt is. Kijelenthető, hogy a gépi fordítás minősége sokat javult, a további fejlődéshez pedig remek minőségű korpuszok és emberi intuíció szükséges.

Az előadást Klaudy Kinga *A fordítástudomány dilemmái a 21. század elején* című prezentációja követte, amely szintén kötődött a nyelvtechnológiai fejlődéshez, leginkább kérdés–válasz formájában járva körbe a témát. Felvetődött az évtizedek óta újra és újra előkerülő kérdés: vajon önálló diszciplína-e a fordítástudomány, és mi lett volna, ha nem alakul ki e tudományág? Természetesen interdiszciplináris területként mindig is jelen volt, amióta csak léteznek fordítások, ám a közvetítéssel foglalkozó szakemberek igenis szükségét érezték, és érzik ma is, hogy e viszonylag gyorsan fejlődő és változó terület önálló diszciplínává váljon; ez azonban nem jelenti, hogy teljesen elszakadt az „anyatudományoktól”. A fordítástudomány mára önálló tudomány, saját terminológiával, saját kutatási kérdésekkel, folyóiratokkal, jelentős kutatásokkal, hatalmas szakirodalommal és olyan doktoranduszokkal, akik nem (kizárólag) más, kapcsolódó szakterületekről érkeznek. Természetesen rengeteg változáson is keresztülment az elmúlt évtizedekben, elsősorban a növekvő digitalizáció és a fordítói szakma professzionalizálódása nyomán, megváltozott többek között a kutatás tárgya, a fordítási folyamat szereplői, valamint a kutatási

eszközök tárháza is, új kihívások elé állítva a kutatókat és a diszciplínát. Az előadó a prezentáció végén felvetette a magyar fordítástudomány előtt álló legnagyobb dilemmát, hogy a humán tudományok vagy a természettudományok útján haladjunk-e tovább.

A plenáris előadásokat követően – a sokéves hagyománynak megfelelően – a doktori hallgatók következtek. Az első előadást Szilárd Szlávik tartotta *A neurális gépi fordítómotorok típusának és fejlődésének jelentősége az utószerkesztés kutatásában* címmel. Egy, a hallgatók körében elvégzett esettanulmányon keresztül vizsgálta a témát. Kísérlete alapján arra a következtetésre jutott, hogy a vizsgált gépi fordítómotorok közül egyik sem jobb a másiknál, ugyanis a különböző programok különböző hibatípusokat ejtenek, egyik sem hibátlan, a szövegtípus pedig erősen befolyásolja a hibák mennyiségét. Bár a folyamatos és gyors ütemű fejlődéssel csökken a tévesztések száma, a létrejövő szövegek továbbra is utószerkesztést igényelnek.

Horváth Andrea *Fordítói kompetencia a célkeresztben. Az országos szakfordító vizsga tapasztalatai* című előadása nagy érdeklődésre tartott számot a közösségi médiában is, főként a fordítók és a tolmácsok szakmai csoportjaiban. Az előadó egy kutatássorozat első részének az eredményeit részletezte, amelyet a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék hallgatóinak körében végeztek annak vizsgálatára, mennyiben segíti elő a digitális eszköz-használat a vizsga sikerét. Az országos szakfordítói vizsga egyik visszatérő kérdése ugyanis, hogy a vizsgán kizárólag nyomtatott szótárak és jegyzetek használhatók, internet és számítógép nem. A felmérés eredményeként kiderült, hogy a legfőbb nehézség a résztvevők számára nem az online szótárak hiánya, hanem a szűkös időkeret volt. Éppen ezért az internetes szótárak és párhuzamos szövegek használata nem igazán jelentett könnyebbséget, hiszen a keresés időigényes (elsősorban a megfelelő és hiteles forrásból származó terminus fellelése), és sokszor el is tereli a figyelmet más, szintén lényeges elemekről. Ugyanakkor a szakkifejezések fordítása során valóban hasznosnak bizonyult az internet. Összességében megállapítható, hogy a sikertelen vizsga leggyakoribb oka az értelmezésbeli és átváltási hibák, amelyek a nyelvi és a transzferkompetencia hiányára utalnak, és elkerülésükhöz nem nyújt segítséget az internet- és számítógéphasználat. Kijelenthető tehát, hogy az adott kutatásban kapott eredmények nem támasztják alá, hogy a digitális eszközök használata növelné a sikeres fordítótovizsgák számát. A kérdés beható megismerésének érdekében további vizsgálatokat és tudományos diskurzust folytatnak a kutatók.

Van Waarden Franciska *Jegyzeteléstechika a tolmácsképzésben. Pillanatkép 6 középfeladók hallgató esete alapján* című előadásában különböző nyelvpárokkal dolgozó, ám azonos tapasztalattal rendelkező hallgatók körében elvégzett esettanulmányán keresztül vizsgálta meg a jegyzeteléstechika oktatását. Felteszi a kérdést, vajon lehet-e egyáltalán oktatni a jegyzeteléstechikát, tekintettel annak szubjektív és egyénre szabott jellegére. Kiderült, hogy a hallgatók igencsak bizalmatlanok voltak a saját memóriájukkal szemben, sok jegyzetet használtak, kevés szimbólumot alkalmaztak, a jegyzetelés többnyire több nyelven történt – e jelenség

némileg természetesnek mondható, hiszen ez a legöszönösebb módszer, az évekkel és a tapasztalattal fejlődik a technika, és nem akarnak mindent sebtében rögzíteni. Fontos tényező, hogy megjelent a digitális eszközök használata a jegyzetelés során, és hogy a hallgatók a pandémia idején kezdtek el tolmácsolást tanulni – ez fontos változás, hiszen az oktatás 2020 novemberétől online folyt. Érdemes lenne nyelvtől független jegyzeteléses technikai kurzusokat tartani, valamint a poszt-tolmácsolási szakasz elmaradását célszerű lenne komolyabban ellenőrizni, azaz valamilyen módon biztosítani, hogy a hallgatók visszahallgassák az elhangzott tolmácsolásokat, ezáltal tanulva a hibáikból vagy a sikereikből.

Ungár Nóra *Jelnyelvi konferenciatolmácsolás az online térben* című előadásában kifejtette, melyek a különbségek és hasonlóságok a jelnyelvi és a konferenciatolmácsolás között online térben – e témának különös aktualitása van a Covid-19 megjelenése óta. A jelnyelvi tolmácsolással kapcsolatban számos technikai problémát kellett kiküszöbölni: elég csak a Zoom azon funkciójára gondolni, hogy a beszélő képernyője jelenik meg teljes képernyőn, a hallgatóké csupán egy kis ablakban látható, ez pedig jelnyelvi tolmácsolás esetén rendkívül zavaróan hathat. További nehézség, hogy bonyolultabbá vált többek között a kapcsolattartás a tolmácscsapat többi tagjával és az előadóval, valamint több tolmács esetén a váltási idők követése, a hozzászólások figyelemmel kísérése. Kijelenthető, hogy a problémamentes, minőségi jelnyelvi tolmácsolás érdekében a tolmácsnak igen komoly digitális apparátussal szükséges rendelkeznie, valamint hogy az utóbbi két évben a jelnyelvi tolmácsoknak (is) igen komoly változásokhoz kellett alkalmazkodniuk rendkívül rövid időn belül – e feladat talán még több adaptációs készséget igényel a jelnyelvi közvetítőtől, mint a konferenciatolmácsoktól.

A délelőtti szekció Nagy Levente Péter, az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda lektorának a *Gépi fordítás és utószerkesztés az OFFI Zrt. gyakorlatában* című előadásával zárult. A technika fejlődésével az OFFI munkatársaiban is felvetődött a kérdés, vajon használható-e a gépi fordítás az általuk fordított – az esetek döntő többségében bizalmas, érzékeny információkat és adatokat tartalmazó – szövegekben. Egyelőre nem adható kategorikus válasz, hiszen a kutatást el kell végezni a legjellemzőbb szövegtípusokra vetítve, és egyesével kell meghatározni, hogy adott esetben használható-e gépi fordítómotor, vagy sem, megtérül-e az utószerkesztésbe fektetett munka, vagy hatékonyabb fordítókkal végeztetni a feladatot elejétől a végéig. Ehhez szükség lesz egy elő- és egy utószerkesztési útmutató összeállítására. Egyelőre nem áll rendelkezésre olyan gépi fordítórendszer, amely adaptív (azaz a javított verziót vissza lehet táplálni a tanulási folyamatba), és hatékonyan kezeli a glosszáriumot. Az optimális megoldás az lenne, ha az adott intézmény rendelkezne saját betanítású neurális gépi fordítómotorral, amelyet a saját céljai szerint tudna fejleszteni.

A délutáni szekció a *Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszertanába* című kötet bemutatójával kezdődött. Kivételes esemény volt, hiszen a #transpub rendezvények általában online zajlanak, ezúttal azonban a résztvevők élőben mutatták be a szóban forgó művet. A kötet három szerkesztője, Klaudy Kinga,

Robin Edina és Seidl-Péché Olívia, valamint a szerzők közül Eszenyi Réka, Láncoș Petra, Seresi Márta és Kiszl Péter is részt vettek a beszélgetésben, Csátár Péter, a Debreceni Egyetem oktatójának vezetésével. A mű kifejezetten a fordítástudomány kutatómódszertanára fókuszál, éppen ezért leginkább a kutatókat, a doktoranduszokat és a mesterszakos hallgatókat célozza. A kötet összeállításának gondolata azon felismerésből fakadt, hogy a hallgatóknak eddig ajánlott módszertani könyvek útmutatásai kezdenek elavulni, hiányosak vagy nem relevánsak a fordítástudomány számára, ezért a szerkesztők elsősorban amolyan „tankönyvnek” szánják a hiánypótló művet. A szerzők egy hét pontból álló útmutató alapján dolgoztak, a cél egy kifejezetten gyakorlati tanácsokkal szolgáló útmutató megalkotása volt – Klaudy Kinga szavaival élve „receptkönyvet” szerettek volna létrehozni, amelyben a tanulmányok szerzői precízen és gyakorlatorientáltan, pontról pontra leírják a módszertani követelményeket és ajánlásokat. Seidl-Péché Olívia több olyan területet is kiemelt, amelyek kifejezetten nagy aktualitással és jelentőséggel bírnak a fordítástudományban, és amelyekkel a kötet behatóan foglalkozik: a szövegnyelvészet, a tolmácsoláskutatás, az interkulturális kutatások, az audiovizuális fordítás és a gépi fordítás vizsgálata. Olyan praktikus kérdések is előkerülnek a műben, mint a kérdőívek vagy interjúk összeállításának a módjai, a kutatások jogi háttere, a tudománymetria, valamint a kutatási adatkezelés aktuális problémái.

A konferencia első napjának délutánján az ELTE BTK Nyelvi Közvetítés Intézetének Fordító- és Tolmácsképző Tanszéke első ízben rendezte meg *RapidRandid a szakmával* című alumni programját az egyetem Alumni Központjának támogatásával. A rendezvényt az Alumni Központ igazgatója, Pataky Csilla nyitotta meg, aki maga is a tanszék elődjének öregdiákjaként köszöntötte a résztvevőket, és nem csupán a megjelent alumnusokat üdvözölte, hanem a jelenleg aktív és a jövőbeli hallgatók számára is hasznos karrierépítő programként emelte ki az eseményt. Az alumni találkozó meghívott vendégei a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék képzéseiben végzett szakemberek voltak: Bakó Balázs jogász és szakfordító, Berki Éva EU-akkreditált konferenciatolmács és műfordító, Bugár-Buday Orsolya EU-akkreditált szinkrontolmács és szakfordító, Gáspár Bence szinkron dramaturg és szakfordító, Nagy Evelin szabadúszó fordító és tartalomíró, Péterfalvi Tamás jogtanácsos és szakfordító, Quirin Márta jogász és szakfordító, Varga Eszter szabadúszó szinkrontolmács, fordító és korábbi EC DG GROW fordító-projektkoordinátor, Varga Tibor műszaki szakfordító és műfordító, valamint Zsinka Júlia szabadúszó fordító, aki egyben a Szabadúszó Fordítók és Tolmácsok Egyesületének (SZOFT) társelnöke is. A vendégek nemcsak a tanszék széles képzési palettáját képviselték, hanem a nyelvi közvetítés rendkívül színes szakmai világát is. A köszöntő után az összegyűlt érdeklődők négy tematikus teremben, forgóasztalszerűen, 20-20 perces kötetlen beszélgetések keretében ismerkedhettek meg a szakmájukban immár sikeres korábbi hallgatókkal, akik készséggel válaszoltak a feltett kérdésekre, és beszámoltak a jogi szakfordítás, a műfordítás, az audiovizuális fordítás és a konferenciatolmácsolás mellett a számítógépes fordítástámogatás rejtelmeiről és a szabadúszó fordítók kihívásairól is, biztatást és iránymutatást

nyújtva. Az eseményt a konferencia többi programjához hasonlóan nagy érdeklődés övezte. A tanszék jelenlegi hallgatói mellett öregdiákok, doktoranduszok és oktatók is lelkesen látogatták a beszélgetéseket, majd az est végén állófogadás keretén belül folytatódott a kötetlen szakmai diskurzus.

A konferencia második napján a délelőtti szekcióban hangzottak el az angol nyelvű előadások, amelyekhez – ahogy korábban említettük – a szinkrontolmácsolást az ELTE FTT konferenciatolmács hallgatói biztosították. A szekciót Réthelyi Orsolya, az ELTE BTK nemzetközi dékánhelyettese, valamint Barta Péter, az ELTE NYKI igazgatója és az FTT vezetője nyitotta meg. A szekció plenáris előadását, amely a *Translators: allies of AI* címet viselte, Tom Vanallemeersch, a belga CrossLang képviselője tartotta. Témája a mesterséges intelligencia kialakulása és fejlődése volt a fordítóipar szempontjából. Az előadó kiemelte a mélytanulás térnyerésének köszönhető jelentős fejlődést, amely meghozta a valódi áttörést a korábbi gépi fordítási eszközökhöz képest. Hangsúlyozta, hogy a jelenleg Ukrajnában dúló háború szempontjából is fontos a haladás, hiszen elképesztő ütemben növekszik a kereslet a mesterséges intelligencián alapuló digitális megoldásokra – nemcsak fordítási és tolmácsolási szemszögből, hanem a mindennapi kommunikáció aspektusából is, hiszen néhány hét alatt sikerült elfogadható megoldásokat kidolgozni, hála a mélytanulásnak. Kiemelte, hogy dacára a gyors ütemű növekedésnek, a mesterséges intelligencia továbbra is megköveteli a humán beavatkozást és felügyeletet. Szintén előkerült a sokat emlegetett adatvédelem kérdése, hiszen a további állománynövelést jelentősen korlátozza a GDPR. Hangsúlyozta továbbá a gépi fordítás nyelvpárok szerint eltérő korlátait, a holland–angol nyelvpárban például továbbra sem konzisztens névmáshasználatot és terminológiát. Összességében kijelenthető, hogy a gépi fordítások iránti kereslet egyre növekszik, ugyanakkor a mélytanuláshoz a lehető legtöbb, jó minőségű adat szükséges. Éppen ezért rendkívül fontos a gépileg fordított szövegek folyamatos minőség-ellenőrzése, így a fordítók szerepe az utószekszéssel tovább bővül, és ezekben a helyzetekben többnyelvű szakértőként tevékenykednek. A mesterséges és az emberi intelligencia folyamatos interakcióban van egymással, hiszen a mesterséges intelligencia segíti az emberit, az emberi intelligencia pedig táplálja a mesterségest.

A plenáris előadást Bessenyei Gáboré, a Globalese munkatársáé követte *From pilot to crisis manager: the impacts of machine translation on the work of professional human translators* címmel. Megerősítette az előzőleg elhangzottakat: az új piacok megjelenésével, a pandémia kitörésével és egyes iparágak előtérbe kerülésével hatványozottan növekszik a kereslet a fordítóiparon. A gépi fordítások térnyerését a növekvő kereslet mellett az egyre rövidebb határidők is előidézik. Részletesen kifejtette, hogyan és miért változtak az utóbbi időben a fordítói szerepek és tevékenységek. A pilóták munkakörének változásával illusztrálta – és megerősíti –, hogy a gépesítés és a technológiai fejlesztések továbbra is megkívánják a humán közreműködést és a szükség szerinti esetleges közbelépést. E megállapítások kiemelkedően fontosak a jövő fordítóinak és tolmácsainak képzése szempontjából.

A délelőtt harmadik előadását az Innsbrucki Egyetemről érkező Bianca Prandi tartotta, *The current state of research on computer-assisted interpreting – methods, findings, open questions and implications* címmel. Az első napon már hallhattunk a jelnyelvi tolmácsolás körülményeinek a pandémia óta végbement változásairól, Bianca Prandi pedig az éppen felfutó ágban lévő gépi tolmácsolásról fejtette ki tapasztalatait és meglátásait. Jelenleg is annak a felmérése zajlik, hogyan és milyen mértékben lehetne e kompetenciát a tolmácsképzésbe integrálni, hiszen erős külső nyomás helyezkedik az intézményekre, hogy minél gyorsabban átadják ezen ismereteket a hallgatóiknak a versenyképes és naprakész tudás érdekében.

Alessandra Riccardi, a Trieszti Egyetemről *Conference interpreting training and the challenges of the digital age* című előadásában szintén arról beszélt, hogyan szükséges képezni a konferenciatolmácsokat a digitális korban. Az előadó személyesen nem tudott megjelenni az eseményen, így a prezentációját videó formájában tartotta meg. Kifejtette, hogy a távtolmácsolás felkapottsága nem újkeletű, az egyes nemzetközi intézmények évtizedek óta próbálkoznak a bevezetésével és fejlesztésével, ugyanakkor tagadhatatlanul fárasztóbb a tolmácsok számára, a plusz tényezők és technikai nehézségek növelik a stressz mértékét, kívülállónak és magányosabbnak érzik magukat a feladat elvégzése közben, így a koncentrációs képességük és a motiváltságuk is csökken a korábban elvégzett felmérések szerint. A Covid-19 elterjedése óta a távtolmácsolás a kísérleti szakaszból a gyakorlati megvalósítás fázisába lépett. Két felmérést is említett, az első 2018-19-ben készült – itt még az új technológiák használata volt a fókuszban a tolmácsképzés szempontjából. A 2020-as felmérésben már – logikus okokból – az online órák és vizsgák kerültek a figyelem középpontjába. Részletesen taglalta továbbá a képzés változásait, a használt eszközöket, a bevált gyakorlatokat és az ezekhez fűződő tapasztalatokat. Beszélt a hátrányokról is, amelyeket a jövő oktatóinak és hallgatóinak kell majd kiküszöbölniük.

Branner Ágnes szabadúszó lokalizációs szakértő *Behind the text: meeting the challenges of visual localisation in the entertainment* című prezentációjában az audiovizuális fordítások piacáról és a lokalizációról beszélt, amely szintén aktuális téma a fordítói iparban. Megemlítette, mely területek igényelnek különös figyelmet a lokalizáció kapcsán – elég a híresebb reklámszövegekre gondolni, ám ennél sokkal összetettebb kérdésekre is kitért –, hiszen sok érzékeny vagy tabunak számító téma kerülhet előtérbe: többek között a vallás, a politika, a betegségek, a nemi kérdések, a szexuális orientáció vagy az etnikummal kapcsolatos ellentmondások.

Khetam Al Sharou, az Imperial College London kutatója *Training translators on open-source MT technology* című előadását szintén videó formájában tartotta meg. Beszélt többek között az új technológiáknak a fordítók képzésére gyakorolt hatásairól, és ő is feltette a kérdést, vajon átveheti-e a gépi fordítás vagy a mesterséges intelligencia a humán fordítók helyét a szakmában, és – akárcsak a többi előadó – egyben le is szögezte, hogy a gépi fordítás nem helyettesíti az emberi fordítást, csupán átalakítja a fordítói szerepet, és továbbra is vakfoltok tarkítják. Mindazonáltal a hagyományos fordítói feladatok mellett érdemes egyre nagyobb

hangsúlyt helyezni az utószerkesztésre a fordítóképzés során. Beszélt továbbá egy nemrégiben, hallgatók körében elvégzett, a gépi fordításhoz fűződő kutatásról is. Koen Haverbeke, Flandria Közép-Európáért felelős képviselője zárta a délelőtti szekciót.

A délutáni szekció a #Translating Europe Workshop sorozatának keretében valósult meg. Az első plenáris előadást Oravecz Csaba, az Európai Bizottság számítógépes nyelvésze tartotta, *Adatközpontú mesterséges intelligencia a gépi fordításban* címmel. Szintén hangsúlyozta a nemrégiben elkezdődött paradigmaváltást, amelyet a gépi fordítómotorok tanulási folyamatának átalakulása okozott. Véleménye szerint a rendszer tanításához jó minőségű adatok szükségesek, és azt is elmondta, pontosan melyek a jó minőségű adat jellemzői: konzisztens; címkézési hibáktól mentes; nem zajos, azaz kerülendő az eleve gépi fordításból származó szövegek; reprezentatív, tehát a tanított adat tükrözi azokat a szövegeket, amelyekkel a rendszer a valóságban dolgozni fog; valamint nem tartalmaz felesleges adatot. Oravecz Csaba ezen állításait számos példával alá is támasztotta. Ahogy Nagy Levente Péter korábban is hangsúlyozta, számtalan fejlődési lehetőség van az adott felhasználóra (például valamely cégre vagy intézményre) vagy fordítási feladatra szabott fordítómotorok létrehozásában.

A második plenáris előadást Kóbor Márta, a Pécsi Tudományegyetem oktatója tartotta, *Neurális gépi fordítás és minőség* címmel. Ez is a Bizottság által használt fordítómotorok működéséhez, fejlődéséhez és korlátaihoz kapcsolódott. Elsősorban felhasználói oldalról közelítette meg a kérdést, és éveken át gyűjtött példáin keresztül demonstrálta, milyen jelentős változáson ment keresztül a program akár csak az elmúlt 2-3 évben is. Az előadó ugyancsak kiemelte, hogy a minőség egyrészt szemmel láthatóan javult, másrészt átalakult a fordító szerepköre, azaz a fordításról egyre inkább az utószerkesztés felé tolódik a hangsúly. Ezzel párhuzamosan változnak a fordítói munka keretei is, és felvetődik a gyakorlati kérdés: vajon hogyan honorálják az utószerkesztést? A fordítás vagy a lektorálás díjszabása érvényes-e rá, esetleg a kettő között? Hogyan hat mindez a fordítóképzésre? Képezze-e az utószerkesztés oktatása a képzés részét, és ha igen, milyen formában? Az előadó felhívta továbbá a figyelmet egy nagyon fontos jelenségre, nevezetesen, hogy a gépi fordítás eredményeként létrejövő mondat, noha első ránézésre korrekt, számos alkalommal tartalmaz értelemzavaró félrefordításokat – azaz a mondat nyelvtanilag helyes, csakhogy az ellenkezőjét mondja a forrásnyelvi mondatnak. Említenünk sem kell, milyen hatása lehet egy-egy ilyen félrefordításnak például a diplomáciában. Ennek kapcsán hangsúlyozza, bár a gépi fordítás valóban gyors ütemben fejlődik, igenis szükség van a humán intelligenciára, hogy e rejtett hibalehetőségeket kiszűrje.

A plenáris előadásokat kerekasztal-beszélgetés követte, amelynek résztvevői Benyovszky-Szűcs Zsombor, szabadúszó fordító és jogász, Yang Zijian Győző, nyelvtechnológiai szakértő, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója, valamint a nap folyamán korábban előadó Kóbor Márta, Oravecz Csaba és Tom Vanallemeersch voltak. Felvetődött, miért lehetnek a fordítóknak ellenérzéseik a gépi

fordítással kapcsolatban – szemben például a fordítóirodákkal és megbízókkal –, és vajon változik-e ez a trend a jövő generációjának piacra lépésével, hiszen ők sokkal bátrabban kezelik az utószerkesztés kérdését, mint a szakma régi motorosai. Az árazás és az adatvédelem kapcsán etikai kérdések is felvetődtek, például a fordító köteles-e közölni a megbízóval, hogy gépi fordítást használt? Benyovszky-Szűcs Zsombor egyértelműen leszögezte, hogy a fordító több szempontból is köteles – lenne – tájékoztatni a megrendelőt, hiszen egyrészt etikátlan teljes egészében saját szellemi terméként feltüntetni a géppel készített fordítást (egyébiránt kérdéses, hogy az utószerkesztett szöveg mennyiben saját szellemi termék), másrészt a szöveg tartalmazhat bizonyos érzékeny adatokat, amelyeket így akaratlanul is illetéktelen kezekbe juttathatunk – a szerzői jogokról és a hallgatói fordításokról nem is beszélve. Erre – és a gépi fordítást érintő sok más kérdésre – még nincs egyértelmű jogi szabályozás. Összességében magas színvonalú, többféle szakirány háttérismereteit ötvöző vita alakult ki a résztvevők között, rengeteg megválaszolt és egyelőre nyitottan hagyott kérdés felvetésével, tovább emelve az amúgy is rendkívül nívós szakmai esemény színvonalát. A konferenciát állófogadás zárta, amelyen a résztvevők folytathatták a szakmai diskurzust és a kapcsolatok építését.



*Az FTT tanári karának egy része a 2022-es TransELTE konferencián.
 Balról jobbra: dr. Sereg Judit, dr. Eszenyi Réka, dr. Robin Edina, dr. Klaudy Kinga,
 dr. Seresi Márta és Benedek Enikő.*